

A felvidéki magyar közösség anyanyelvhasználatának helyzete

Takács János¹

Összefoglalás

Ez az áttekintés a felvidéki magyarság identitásának egyik lényeges oszlopát, az anyanyelv használatát tekinti át. A nemzetpolitikai stratégia a külhoni magyar közösségek gyarapodása érdekében fogalmaz meg célokat, és komplex, átfogó módon szolgál iránymutatásul a külhoni magyar társadalom számára releváns szegmensekre, problémákra vonatkozóan. Milyen jogszabályi háttere van a kisebbségek anyanyelv használatának Szlovákiában? Hogyan realizálódik a jogalkalmazás és az anyanyelv használat? Milyen eredmények születtek a kisebbségi nyelvhasználat területén? Ezekre a kérdésekre próbál választ adni a Szerző.

Bevezetés

2011 novemberében a Magyar Állandó Értekezlet X. ülésén a tagszervezetek elfogadták a Magyar Nemzetpolitika – A nemzetpolitikai stratégia kerete című stratégiai dokumentumot. A nemzetpolitikai stratégiai dokumentum a külhoni magyar közösségek gyarapodása érdekében fogalmaz meg célokat, és komplex, átfogó módon szolgál iránymutatásul a külhoni magyar társadalom számára releváns szegmensekre, problémákra vonatkozóan.

A Stratégiában megfogalmazott átfogó cél a magyar közösségek gyarapodása: a számbeli, szellemi, gazdasági és jogi gyarapodás tekintetében egyaránt. „A számbelileg gyarapodó közösségtagjainak száma nő, nem asszimilálódik, a pozitív szaporulat és a jó életminőség jellemzi. A szellemileg gyarapodó közösség tagjainak identitása erős, a közösségi normákat sajátjuknak érzik, versenyképestudást birtokolnak, a közösség kultúrkincsét megőrzik és fejlesztik. A gazdaságilag gyarapodó közösségösszehangolt fejlesztéssel, a rendelkezésére álló lehetőségek, a határon átnyúló kapcsolatok kihasználásával, jó elérhetőséggel, valamint a klaszterek összehangolt munkájával rendelkezik. A jogilag gyarapodóközösség tagjai jogait magabiztosan használja, azokat védi és szükség esetén ki kívánja terjeszteni.”

Az átfogó cél elérése érdekében a dokumentum széles skálájú cselekvési területeket jelöl meg Magyarországon és a külhoni magyarság vonatkozásában. A nemzetpolitikai stratégia megvalósításának egyik alapvető területe a nyelvpolitika, a nyelvi jogok védelme, a kisebbségi nyelvhasználati jogok biztosításának elősegítése. A Kormány részéről a nyelvi jogok védelme alapvetően három párhuzamos síkon valósul meg. Az egyik sík az Európai Unió, amelyben a nyelvi sokszínűség védelmének keretein belül valósítható meg a nyelvi jogok védelme, a másik sík az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája tagállami betartásának figyelemmel kísérése az Európa Tanács ellenőrző mechanizmusa által. A harmadik sík az adott szomszédos ország nyelvpolitikájának figyelemmel kísérése, diplomáciai úton és egyéb egyeztető mechanizmusokon keresztül a külhoni magyarság nyelvpolitikai célkitűzéseinek támogatása.

A rendszerváltás utáni éveket és a Szlovákia létrejötte utáni időszakot a nyelvhasználat szempontjából a szlovák nyelvnek, mint a nemzeti és állami szuverenitás szimbólumának és eszközünek való használata és erősítése jelentette. A politikai berendezkedés és a társadalom

¹ Nemzeti Közszerzők Egyetem – Külgazdasági és Külügyminisztérium: Magyar Diplomáciai Akadémia hallgatója, 2022

átalakulása egyrészt felszínre hozta azokat a nemzetiségi ellentéteket, amelyek a szocializmus idején rejtve maradtak, másrészt a magyar nyelv státusza is megváltozott, használata úgy politikai, mint társadalmi szinten is nagyobb figyelmet kapott.

A magyar nyelv használatának a kérdése politikai eszköz lett, a nyelvi kérdés pedig a szlovák nemzetállam építésének egyik fontos sarokkövévé vált: már az önálló Szlovákia 1992-ben elfogadott alkotmánya is az államnyelv rangjára emelte a szlovák nyelvet, majd az 1995-ös államnyelvtörvény az állami szuverenitás kifejezőjeként, a szlovák nemzet egyediségének legfontosabb jelképeként jellemzi azt, kiemelve, hogy előnyt élvez minden más nyelvvel szemben és védelmezni kell. A kisebbségi anyanyelvhasználatot szabályozó törvények elfogadásához viszont nemzetközi nyomásra volt szükség az Európai Unióhoz való csatlakozás egyik feltételeként.

A kisebbségi anyanyelvhasználat jogszabályi háttere Szlovákiában

A Szlovák Köztársaság területén a nemzeti kisebbségek jogait az alkotmányban² is meghatározzák. Az alkotmány negyedik szakasza foglalkozik a nemzetiségi kisebbségek vagy etnikai csoportokhoz való tartozással kapcsolatos alkotmányos garanciákkal, mely értelmében „senkinek nem válhat hátrányára a nemzetiségi kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozás.” A 34. cikkely biztosítja a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportot alkotó állampolgárok részére a jogot saját kultúrájuk fejlesztésére, információk terjesztésére és elérésére anyanyelvükön, egyesületek, művelődési és kulturális intézmények alapítására és fenntartására. Szintén garantálja a jogot az anyanyelven való művelődéshez, az anyanyelv használatához a hivatali érintkezésben, valamint a kisebbségeket és etnikai csoportokat érintő közügyek megoldásában való részvételhez.³

A 34. cikkely (3) bekezdése szerint a nemzeti kisebbségek fenti jogai „nem vezethetnek a Szlovák Köztársaság területi egységének és szuverenitásának veszélyeztetéséhez és a többi lakosság diszkriminációjához”. E rendelkezés hűen tükrözi a mindenkor szlovák politika hozzáállását és gyakorlatát a kisebbségekkel kapcsolatban, azaz a többségi nemzetnek a nemzeti kisebbségek csoportjaival szembeni fölérendeltsége megfigyelhető a kisebbségi jogokat biztosító törvények, a nemzetközi szerződésekhez fűzött kiegészítések és megjegyzések terén is. Az alkotmány azt is deklarálja, hogy „a Szlovák Köztársaság területén az államnyelv a szlovák nyelv.” Ezt azért is fontos kiemelni, mert az alkotmányból kiinduló törvényi szabályozás nem a hivatali érintkezésben használt nyelv (nyelvek) vagy esetleg a nemzeti nyelv fogalmából indul ki, hanem a már említett államnyelvet határozza meg kiindulási pontnak. Az alkotmány megfogalmazásai egyértelmű jelei annak, hogy az államszervezés kérdésében a többségi nemzet van domináns pozícióban, ezért előnyt, illetve előnyöket élvez a többi közösséggel szemben. A nyelvhasználat tekintetében pedig az többségi nemzet által használt nyelv az, amely domináns szerepet kap más, a kisebbségek nyelvével szemben.

Az Európa Tanács tagállamai 1995. február 01-jén írták alá a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt (továbbiakban: Kisebbségvédelmi Keretegyezmény), amely akkor is

² Kállay András – Mészáros András – Öry Péter – Szabó Olga: A felvidéki magyar közösség anyanyelvhasználatát szabályozó jogszabályok és érvényesülésük áttekintése 6. old. Innen: [A-felvideki-magyar-kozosseg.pdf \(bgazrt.hu\)](#) letöltve: 2022. október 24.

³ Az alkotmány itt úgy rendelkezik, hogy a részleteket külön törvény szabályozza, viszont a kisebbségi nyelvhasználati törvényt leszámítva – amely szinte kizárólag a hivatali nyelvhasználatot érinti – a többi terület vonatkozásában az alkotmány 1992-es elfogadása óta sem készült átfogó törvény.

kötelező a tagállamra nézve, ha a belső jogrend a keretegyezményben foglaltaknál kedvezőbb szabályozást rögzít a nemzeti kisebbségekre nézve, vagyis egyfajta kötelező minimumként szolgál, ennél fogva rendkívül fontos szerepet tölt be a nemzeti kisebbségek védelme terén. A szlovák parlament 1995. június 21-én adta beleegyezését a Kisebbségvédelmi Keretegyezményhez, majd az elnök július 14-én ratifikálta azt.⁴ A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény preambuluma leszögezi, hogy a kisebbségvédelem alapvető fontosságú az európai kontinens biztonsága szempontjából, és hogy a „valódi demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, de megfelelő feltételeket is kell teremtenie azért, hogy kifejezhesse, megőrizhesse és fejleszthesse ezt az identitást.”

Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye mellett a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája (továbbiakban: Nyelvi Karta) számít a nemzeti kisebbségek nemzetközi védelme legfontosabb dokumentumának. A Nyelvi Karta 1992. november 05-ei aláírása után 1998. március 01-je után lépett hatályba, miután az Európa Tanács tagállamai közül a megfelelő számú elfogadta azt. A Nyelvi Kartához Szlovákia 2001-ben csatlakozott, a szlovák parlament beleegyezése, valamint az elnöki ratifikáció után 2002. január 01-jén lépett hatályba. A Nyelvi Karta fő célja, hogy támogassa az Európában beszélt helyi és kisebbségi nyelveket. Az 1. cikk szerinti meghatározások értelmében olyan nyelvekre vonatkozik, amelyeket az állam adott területén kisebbséghez tartozó állampolgárok használnak, vagy amelyek eltérnek az állam hivatalos nyelvétől. A Nyelvi Karta értelmében a felek vállalják, „hogy megszüntetnek minden indokolatlan megkülönböztetést, kizárást, megszorítást vagy előnyben részesítést, amely valamely regionális vagy kisebbségi nyelv használatát érinti, és célja az, hogy e nyelv megőrzésétől vagy fejlesztésétől elbátortalanítson, vagy azt veszélyeztesse”, továbbá „elősegítik az ország összes nyelvi csoportjai közötti kölcsönös megértést”, valamint „hogy a regionális vagy kisebbségi nyelveket illető politikájuk kialakítása során figyelembe veszik az ezeket a nyelveket használó csoportok által jelzett szükségleteket és kívánságokat”.

A Nyelvi Karta sajátossága, hogy nem támaszt minden aláíró állammal szemben azonos elvárásokat és a 3. részben felsorolt összesen 68 intézkedésből minden állam legalább 35-öt alkalmaz. Szlovákia kilenc nyelvet tekint a Nyelvi Karta hatálya alá esőnek: a bolgár, cseh, horvát, lengyel, magyar, német, roma, ruszin és ukrán nyelveket. Fontos kiemelni, hogy e nyelveket három csoportra osztva (bolgár, cseh, horvát, német, lengyel és roma; ruszin és ukrán; magyar) különböző kötelezettségeket vállalt annak ellenére, hogy a belső jogrend nemzeti kisebbségvédelem terén legfontosabb eleme, a nemzeti kisebbségek nyelvének használatáról szóló törvény nem tesz különbséget az egyes kisebbségi nyelvek között, és ez a megkülönböztetés más törvényekben sem jelenik meg.

A Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság közötti jószomszédi kapcsolatokról és baráti együttműködésről szóló szerződést⁵ 1995-ben írták alá. A szerződő felek a szerződésben kijelentik, hogy „felelősséget éreznek azért, hogy védelemben részesítsék és előmozdítsák a területükön élő kisebbségek nemzeti vagy etnikai, kulturális, vallási és nyelvi identitása megőrzését és elmélyítését”. A szerződés 15. cikke foglalkozik a nemzeti kisebbségek védelmével. Az első bekezdés leszögezi, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelme a nemzetközi együttműködés kereteibe tartozik, vagyis ez nem az államok

⁴ Az Európa Tanács tagállamai közül négy aláírta, de nem ratifikálta (Belgium, Görögország, Izland és Luxemburg), négy pedig alá sem írta (Andorra, Franciaország, Monaco és Törökország)

⁵ Fiala-Butora János: A Kisebbségvédelmi keretegyezmény és Nyelvi Charta végrehajtása – egységes standard vagy szétfejlődés? In: Kisebbségi Szemle, 2017/3, Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 57–69. o.,

kizárólagos belügye. A második bekezdés szerint a nemzeti kisebbség tagjainak joguk van ahhoz, hogy megőrizzék és fejlesszék a nyelvi, kulturális vagy vallási identitásukat és kultúrájukat, egyesületeket - beleértve a politikai pártokat -, oktatási, kulturális és vallási intézményeket hozzanak létre és működtessenek. Szintén joguk van arra, hogy anyanyelvüket a hivatalokkal való kapcsolatban használják, anyanyelven feltüntetni az általuk lakott települések, az ott található utcák és közterületek neveit, valamint helyrajzi adatokat, feliratokat és közterületi információkat, vagy éppen nevüket anyanyelvükön bejegyezni. Ezen túl joguk van az anyanyelven történő oktatásra. A szerződésben továbbá rögzítették, hogy mindkét fél tartózkodni fog az olyan politikától vagy gyakorlattól, ami a kisebbségekhez tartozó személyek asszimilációját célozza.

Az anyanyelvhasználat Szlovákiában bizonyos szinten szabályozva van már a Szlovák Köztársaság 1993-as létrejötte óta, hiszen azzal az alkotmány is foglalkozik. A kisebbségi nyelvhasználat szabályozásáról szóló törvényt, melyre az alkotmány is hivatkozik, csak 1999-ben, hosszadalmas viták után fogadta el a szlovák parlament. A jogszabály később, 2011-ben jelentősen változott, megjelent a szankcionálás lehetősége, ami a kisebbségi nyelvhasználatnak nagyobb súlyt kölcsönöz, viszont a kisebbségi nyelvhasználat alapvető hibái továbbra is orvoslásra szorulnak. A kisebbségi nyelvhasználati törvény átfogó jellege miatt központi szerepet játszik a szlovákiai kisebbségvédelmi rendelkezések területén. Elfogadását már az alkotmány is feltételezte, viszont hosszas, több évig tartó vita előzte meg azt, egyes politikai (és társadalmi) erők a létjogosultságát is kétségbe vonták, viszont a koppenhágai kritériumok értelmében szükséges volt az ország Európai Unióhoz való csatlakozásához. A törvény végül elfogadott megfogalmazásáról, tartalmáról sokat elmond az a tény, hogy a Magyar Koalíció Pártja nem szavazta meg, mivel nem tartották elégségesnek és megfelelőnek, de ellene szavaztak a nacionalista Szlovák Nemzeti Párt jelenlévő képviselői is. A törvényt a mai napig az államnyelvtörvénnyel szembeni alárendeltségi viszony jellemzi leginkább, hiszen már a preambulum kiemeli, hogy Szlovákia államnyelve a szlovák, valamint maga a törvény is aránytalanul sokat foglalkozik az államnyelvvél és annak használatával.

Az államnyelvtörvénnyel összevetve az intézmények szűkebb körére vonatkozik, jelentősen kevesebb kötelezettséget ír elő, az anyanyelvét hivatalos érintkezésben való használatának vonatkozásában elsősorban lehetőséget ír elő, a köz- és államigazgatási szervek részére kötelezettségről ritkán rendelkezik, ennek biztosításához is a nemzeti kisebbséghez tartozó személy kezdeményezésére van szükség. A kisebbségi nyelvhasználati törvény a Nyelvi Kartában is felsorolt kilenc nyelvet ismeri el nemzeti kisebbségi nyelvnek. A törvény területi hatálya értelmében azon településeken biztosított a hivatali kisebbségi nyelvhasználat, amelyen a lakosság két egymást követő népszámláláson legalább 15%-a tartozik valamelyik nemzeti kisebbséghez. A települések jegyzékét a kormány rendeletben állapítja meg, viszont a területi hatály viszont nincs tekintettel a közigazgatási struktúrára, így gyakran fordul elő, hogy bár a polgár olyan településen él, amely teljesíti a fenti kritériumot, de a közigazgatási szerv szerinti település már nem tudja érvényesíteni a törvényből kifolyó jogait. Ez a probléma például rendszeresen felmerül az anyakönyvi hivatalok esetében. A törvény értelmében a születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot, engedélyeket, jogosítványokat, kérésre kétnyelvűen csak a fenti kritériumot teljesítő településen adják ki, viszont az anyakönyvi hivatalok jellemzően központi településen találhatóak meg, amelyek már nem feltétlenül teljesítik a 20%-os feltételt. Ugyanez érvényes a fellebbviteli szervekre is, amelyek jellemzően a megyeszékhelyen találhatóak. Fontos kiemelni, hogy a törvény kimondottan felmenti a hivatalnokot a kisebbségi nyelv ismeretének kötelezettsége alól.

A nemzetiségi kisebbségek nyelvének használatáról szóló törvény értelmében a törvényi feltételt teljesítő községben a nemzeti kisebbséghez tartozó polgárnak joga van az államigazgatási vagy önkormányzati szervvel, az általa alapított jogi személlyel szóban és írásban kisebbségi nyelven kommunikálni. A közigazgatási szerv a kisebbségi nyelven írt beadványra kisebbségi nyelven is válaszol, a kisebbségi nyelven indított eljárás végén kiadott határozatot kisebbségi nyelven is kiadja. A születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot, engedélyeket, jogosítványokat, igazolásokat, nyilatkozatokat és rendelkezéseket kétnyelvű formában is kiadhatják, de csak kérésre. Szintén a törvény értelmében a község kisebbségi nyelvű megjelölését is fel kell tüntetni a közigazgatási szerv épületén, valamint a saját hatáskörben kiadott nyomtatványoknak – szintén kérésre – kétnyelvűen is rendelkezésre kell állniuk.

Az oktatás területén a legfontosabb jogszabályoknak a 2003-as oktatási reform idején megalkotott 596/2003. számú, az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról szóló és az 597/2003. számú, az alapiskolák, középiskolák és oktatási létesítmények finanszírozásáról szóló törvény, valamint a 245/2008. számú közoktatási törvény minősülnek. Az iskolai önkormányzatokról szóló törvény szerint az iskolai tankörzet kialakításakor a község figyelembe veszi a nemzeti kisebbségi nyelvű oktatás iránti érdeklődést, a tanfelügyelőnek ismernie kell az adott nemzetikisebbség nyelvét, az államnyelv szintén kötelező ismerete mellett. A törvény alapján az iskola megnevezésében fel kell tüntetni az iskola típusát és fajtáját a kisebbség nyelvén is, ha ott kisebbségi nyelven is folyik oktatás, ha kizárólag kisebbségi nyelven folyik az oktatás, a megnevezésben a tanítási nyelvet is fel kell tüntetni.

A közoktatási törvényben foglalt alapelvek szerint a nevelés és oktatás célja az anyanyelv és saját kultúra iránti tisztelet és megbecsülés, valamint a nemzetek, nemzetiségek és etnikai csoportok közötti barátság erősítése. A törvény értelmében a kisebbségi nyelvű iskolákban kötelező kétnyelvűen vezetni a pedagógiai dokumentációt. A kisebbségi nyelven történő oktatás olyan iskolákban és osztályokban történik, amelyeknek a nevelési nyelve és oktatási nyelve az adott nemzeti kisebbség nyelve, vagy amelyekben az egyik tantárgy a nemzeti kisebbség nyelve, a többi tantárgy tanítási nyelve az államnyelv. A törvényi rendelkezések szerint azon földrajzi nevek, amelyek hagyományosak a nemzeti kisebbség nyelvében, két nyelven kerülnek feltüntetésre, mégpedig először az adott nemzeti kisebbség nyelvén, ezt követően zárójelben vagy törtvonal beiktatásával államnyelven. A 66. § értelmében a kisebbségi tanítási nyelvű középiskolákban a felvételi vizsga tantárgyai kiegészülnek a tanítási nyelvvel. Ha a tanuló kisebbségi tanítási nyelvű alapiskolából szlovák tanítási nyelvű középiskolába jelentkezik, kérvényezheti, hogy – a szlovák nyelv és irodalomtól eltérő – tantárgyakból az alapiskolában tanult nyelven tegyen felvételi vizsgát. A gyermek vagy tanuló jogait és kötelességeit felsoroló 144. § értelmében a tanulóknak joga van az államnyelven és anyanyelven való oktatáshoz.

A televíziózás és rádiózás területén a leginkább kiemelendő jogszabály az 532/2010. számú törvény Szlovákia Rádiójáról és Televíziójáról. A bevezető rendelkezések értelmében a rádió és televízió műsorának összeállítása során biztosítani kell, hogy a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelvén az ország nemzetiségi és etnikai összetételének megfelelő időtartamú műsorok készüljenek, ennek biztosítására külön belső szervezeti egységet kell létrehozni. A főigazgató által beterjesztett költségvetési tervetnek tartalmaznia kell egy javaslatot a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok részére fenntartott minimális műsoridőre (a teljes műsoridőhöz viszonyítva).

Jogalkalmazás és anyanyelvhasználat a gyakorlatban

Az államnyelvtörvény és a kisebbségi nyelvtörvény egymáshoz való viszonya gyakorlatilag leképezi a szlovák nemzetállami építkezést. Az államnyelvtörvény leszögezi, hogy Szlovákia területén a szlovák nyelv az ország egyetlen állami nyelve, ami előnyt élvez minden más nyelvhez képest. Az államnyelvtörvény határozott sorrendiséget állít tehát fel, először következik az államnyelv, minden más nyelv csak ezután következhet, szigorú szabályrendszerrel követve. A rendelkezések betartását bünteti a törvény, a törvény hatálya alól kivétel képez a cseh nyelv, amely teljesíti az „az államnyelv szempontjából az alapvető érthetőség követelményét”, valamint részlegesen a kisebbségi nyelvhasználati törvényben felsorolt nyelvek. Fontos kiemelni, hogy amíg az államnyelvtörvény az ország teljes területére vonatkozik, a kisebbségi nyelvhasználati törvény csak a kisebbségek által legalább 20%-ban lakott településeken teszi lehetővé a kisebbségi nyelvhasználatot. Az államnyelvtörvény szigora így a nemzeti kisebbségek sok olyan tagjára is vonatkozik, akik nem tartoznak a kisebbségi nyelvhasználati törvény területi hatálya alá. Mivel az államnyelvtörvény kötelezővé teszi minden állami, önkormányzati szerv részére a szlovák nyelv használatát, több ezer kisebbséghez tartozó személyt nem véd a törvény az államnyelvtörvény szigorától. Előfordulhat olyan helyzet, hogy a 3000 fős magyarságú Léván egy magyar anyanyelvű ügyintéző büntetést kaphat a magyar nyelv használatáért a polgárral folytatott kommunikációban, a polgár viszont a kisebbségi nyelvhasználati törvény értelmében beszélhet magyarul. Kirívó Patonyrét vagy Ebed esete is, ugyanis a kormány hibája miatt (néhány további településsel együtt) nem kerültek fel a kétnyelvű települések jegyzékére, annak ellenére, hogy lakosságuk több mint 70%-át magyarok alkotják. A kisebbségi nyelvhasználati törvény így nem vonatkozik rájuk, ezért az államnyelvtörvény miatt például a színmagyar képviselőtestületnek szlovákul kell(ene) üléseznie.

Az államnyelvtörvény és a kisebbségi nyelvhasználati törvény között alapvető felfogásbeli különbségek vannak: a legfontosabb különbség az, hogy míg a kisebbségi nyelvhasználati törvény és az összes kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó törvényi rendelkezés elsősorban lehetőséget biztosít az állampolgár részére, az államnyelvtörvény kötelezettséget ír elő, büntetés terhe alatt. A szankcionálás terén is hasonlóan nagy a különbség, ugyanis az államnyelvtörvény előírja az államnyelv használatának felügyeletét a kulturális minisztérium részére, míg a kisebbségi nyelvhasználat esetén ez a felügyelet hiányzik. További alapvető különbség, hogy míg az államnyelvtörvény sokkal szélesebb körben határozza meg a szlovák nyelv kötelező használatát, kiterjed a közélet szinte minden részére, a kisebbségi nyelvhasználati törvény szinte kizárólag a hivatali nyelvhasználatra vonatkozik, jelentős kivételekkel. Ilyen kivételt képez például az, hogy az állami és önkormányzati szervek egymás közötti kommunikációjára már nem vonatkozik a törvény, az államnyelvtörvény viszont kötelezi őket, hogy a szlovák nyelvet használják, ezért két magyar nyelvű polgármester egy tárgyalás során a jelenlegi állapot szerint – a törvény értelmében – nem használhatja az anyanyelvét.

Mint az az eddigiekben látható volt, a kisebbségi nyelvhasználati törvény elsősorban lehetőséget ad a szlováktól eltérő anyanyelv használatára. Három explicit esetben írja elő a kétnyelvű felirat feltüntetését: a község elejét és végét jelző közúti jelzőtáblákon, a közigazgatási szervek épületeinek megjelölésénél és az általuk kiadott határozatokon, de ez kizárólag a község kisebbségi nyelvű megjelölésére vonatkozik. Kisebbségi nyelven kötelező feltüntetni továbbá a polgárok egészségét, életét, biztonságát és vagyonát veszélyeztető helyzetekre felhívó feliratokat (ún. biztonsági feliratok). Ezen feliratok hiányát – bejelentés után – szankcionálhatja a törvény betartását felügyelő kormányhivatal. A jogszabály

lehetőséget nyújt továbbá arra is, hogy a vasút- és autóbusszállomásokon, reptereken, kikötőkben is fel legyen tüntetve a község megjelölése, hogy az utcaneveket kisebbségi nyelven is feltüntessék, vagy, hogy az emlékművek és -táblák kötelező államnyelvű felirata mellett a kisebbségi nyelvű is felkerüljön. Mivel a törvény elsősorban lehetőséget nyújt, a rendelkezések betartása és betartatása elsősorban a közigazgatási szerv vezetésén múlik. A törvény egyik legnagyobb, sokszor felemlített hibája ugyanis a megfelelő háttértámogatás biztosításának és alkalmazásának következetes betartatása. További probléma, hogy a kisebbségi nyelvhasználati törvény szinte kizárólag a hivatali nyelvhasználatot szabályozza, az egyéb köztéri feliratokról, mint például az üzletek nyitvatartási ideje, reklámfeliratok és hasonlók, nem rendelkezik a törvény, ezt meghagyja az államnyelvtörvény hatályának keretében. A kisebbségi nyelvhasználati törvényen túl a közúti jelzőtáblákról szóló belügyminisztériumi rendelet lehetőséget nyújt az összes, közúti közlekedésben történő tábla kétnyelvűsítésére is, viszont az érintettek a gyakorlat során itt is akadályokba ütköznek. A rendelet szerint bár lehetséges a kisebbségi nyelvű feliratok feltüntetése is, a vonatkozó műszaki szabványok hiánya miatt szűk azon táblák száma, amelyeket valóban ki is lehet helyezni. A gyakorlat így jelenleg az, hogy elsősorban a kiegészítő táblákat lehet kihelyezni (például egy behajtani tilos jelzőtábla alá magyarul is kihelyezhető a „kivéve célforgalom” felírat), az útirányjelző táblák helyzetét a hiányos szabályozás bonyolítja.

A kisebbségi nyelvhasználati törvény értelmében a polgárnak joga van kétnyelvű nyomtatványokat kérni, a közigazgatási szerv köteles ezeket biztosítani, viszont az állam ehhez semmiféle háttértevékenységet nem nyújt, kizárólag a három anyakönyvi kivonat (születési, házassági, halotti) kétnyelvű változatát készítette el a belügyminisztérium, viszont az anyakönyvi informatikai rendszer hibája miatt kizárólag szlovák nyelvű adatokkal lehet kitölteni. A gyakorlat így az, hogy bár ki lehet kérni pl. egy szlovák-magyar nyelvű születési anyakönyvi kivonatot, a magyar hatóságok mégis kéri a fordítását, mivel azok adattartalma nem megfelelő, nem felel meg a kétnyelvűségnek. A gyakorlatot így elsősorban a polgár saját jogainak ismerete határozza meg, másodsorban az, hogy az adott szerv képes-e eleget tenni a polgár kérésének. A törvény értelmében a közigazgatási szervnek a kisebbségi nyelvű kérelemre ugyanazon nyelven is kell válaszolnia, viszont a polgár hiányos jogismerete miatt ez a rendelkezés sem valósul meg a gyakorlatban. A fent vázolt helyzeteket az államnyelvtörvény megszüntetésével, egyenrangú hivatali nyelvek bevezetésével és a megfelelő intézményrendszer létrehozásával lehetne a leghatékonyabban orvosolni, valamint fejleszteni kell a polgár jogtudatát is az anyanyelvhasználat terén.

A kisebbségi nyelvhasználat területén elért eredmények

A felvidéki magyar politikai érdekképviselő szétszakadását követő időszak kevés közéleti pozitívumainak egyike mindenképpen az, hogy a civil szféra több szervezete is célul tűzte ki a magyar közösség jogainak érvényre juttatását. Bár ez alatt a tíz év alatt egyes kezdeményezések tiszavirágéletűek voltak, a magyar közösség ügyeinek folyamatos felszínre tartásához való hozzájárulásuk nem elhanyagolható. Az elmúlt évtized legnagyobb közismertségre vagy eredményre – a teljesség igénye nélkül – például a Pro Civis, a Kétnyelvű Dél-Szlovákia vagy épp a Jogsegélyszolgálat tett szert. A Pro Civis elsősorban a hivatali kétnyelvűség fejlesztését tűzte ki célul, tevékenysége során több tízezer kétnyelvű biztonsági matricát készített el és osztott szét a felvidéki magyar lakta önkormányzatok és intézmények között, Tovenytar.sk névvel kétnyelvű jogszabálytárat működtet, amely mára közel 100 szlovák törvényt tartalmaz magyar nyelven. Tevékenységük körébe tartozik a magyar lakta községi önkormányzatok háttértámogatása, valamint az önkormányzatokhoz kapcsolódó gazdasági és egyéb felmérések elvégzése. Egyik ilyen jellegű felmérésüket a Mennyiterek.sk weboldal mutatja, amely

részletezi, hogy az önkormányzati finanszírozás mennyire érinti hátrányosan a magyarlakta községeket.

A vizuális kétnyelvűség terén elsősorban a gerillaakcióiról híres Kétnyelvű Dél-Szlovákia mozgalom volt ismert. Tevékenységükkel a közigazgatási és államigazgatási szervek elmulasztott feladataira próbálták felhívni a figyelmet, ezért kétnyelvű közúti és vasúti táblákat állítottak a magyarlakta vidéken. Legismertebb ügyük az ekeli vasútállomás felújítása és kétnyelvűsítése volt. Ekel az egyike azon községeknek, amelyekre a kormány hibája miatt nem vonatkozik a kisebbségi nyelvhasználati törvény. A vasútállomás ügye szimbóluma is lehetne az állami szervek kétnyelvűséghez való viszonyának: az omladozó épületről a vasút eltávolította a ráfestett feliratot, majd miután az aktivisták felújították és kétnyelvű táblát helyeztek ki rá, egy munkanapon belül azt is leszedték, később egy második tábla is ugyanerre a sorsra jutott. A csoport, miután tagjai felfedték kilétüket és politikai pályára léptek, befejezte működését. Fontos még megemlíteni a Jogsegélyszolgálatot is, amely a magyar nyelv szlovákiai használatával, a magyar állampolgárság felvétele miatt a szlovák állampolgárság megszűnésével kapcsolatos kérdésekben, valamint magyarsága miatti hátrányos megkülönböztetés esetén és egyéb, a szlovákiai magyar közösség szempontjából közérdekűnek tekinthető ügyek terén lát el tevékenységet. Fontos eredményt értek el 2020-ban, amikor a bíróságon végigvitték a kétnyelvű anyakönyvi kivonatok hiányosságának ügyét. A pert egy magánszemély indította a Jogsegélyszolgálat segítségével, miután az érsekújvári anyakönyvi hivatal nem adta ki kétnyelvű adatokkal az általa kért anyakönyvi kivonatot. A Nyitrai Kerületi Bíróság szerint azzal, hogy az állami intézmény nem adta ki a kétnyelvű adatokkal kitöltött iratot, megsértette a magánszemély saját dokumentumaihoz való jogát, ami egyúttal a magánélethez való jogát is sérti. Bár csak ebben az egy esetben született jogerős döntés és a belügyminisztérium nem kétnyelvűsítette az anyakönyvi információs rendszert, fontos precedensnek számít.

Források

- Fiala-Butora János: Árnýkjelentések Felvidéken Innen: [Árnýkjelentések Felvidéken - CORE](#) letöltve: 2022. október 24.
- Fiala-Butora János: Az európai kisebbségvédelmi rendszer: rendszerszintű problémák és be nem váltott remények. Innen: [2019Fiala-ButoraEurkisebbségvedelmirendszerproblemaFundamentum2019.pdf \(mtak.hu\)](#) letöltve: 2022. október 24.
- Fiala-Butora János: A Kisebbségvédelmi keretegyezmény és Nyelvi Charta végrehajtása – egységes standard vagy szétfeljődés? In: Kisebbségi Szemle, 2017/3, Nemzetpolitikai Kutatóintézet
- Kállay András – Mészáros András – Őry Péter – Szabó Olga: A felvidéki magyar közösség anyanyelvhasználatát szabályozó jogszabályok és érvényesülésük áttekintése Innen: [A felvidéki magyar közösség anyanyelvhasználatát szabályozó jogszabályok és érvényesülésük áttekintése – bgazrt.hu](#) letöltve: 2022. október 24.
- Kardos Gábor: A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának végrehajtási mechanizmusa Innen: [A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának végrehajtási mechanizmusa | Gábor Kardos - Academia.edu](#) letöltve: 2022. október 23.
- Kovács Péter: Egyéni és kollektív kisebbségi jogok az alkotmányos fejlődésben pozitivisták szempontból Innen: [Magyar Kisebbség - 5. sz. = 2. évf. \(1996.\) 3. sz. \(oszk.hu\)](#) letöltve: 2022. október 23.
- Szalayné Sándor Erzsébet: A Kisebbségvédelmi keretegyezmény húsz év után – tapasztalatok a negyedik monitoring ciklus végén Innen: [ksz201703_6.Szalayne.pdf \(bgazrt.hu\)](#) letöltve: 2022. október 22.